3.2. Boşanmada Başvurulan Yöntemler

Toplumda bilinen ve hâkim olan anlayışın aksine Kur'an ve sünnetin "boşanma hukuku" ile ilgili getirmiş olduğu esas ve hükümler incelendiğinde, İslam hukukunun boşanmada *talak*[42], *muhâlea (hul)*[43] ve *tefrîk*[44] şeklinde alternatifli bir sistem getirdiği görülmektedir. Buna göre İslam'da boşanma konusunda erkeğe, kadına ve hâkime de yetki verilerek boşanmada nimet-külfet dengesi ile birlikte değişen hayat şartlarına göre farklı düzenlemelerin yapılmasına da imkân tanınmıştır. Nitekim İslam hukukuna göre devletin, zamanın şart ve icaplarına göre maslahat doğrultusunda boşanmada başvurulan yöntemlerle ilgili gerekli hukuki düzenleme yapması mümkündür.[45]

Aşağıda klasik fıkıh kitaplarımızda yer alan taksime göre boşanmada başvurulan yöntemler üzerinde kısaca durulacaktır.

Talak: Tek Taraflı İrade Beyanı ile Boşanma

Talak, belirli sözler kullanılarak tek taraflı irade beyanı ile evliliği sona erdirmektir. Talak, prensip olarak öncelikle kocanın hakkı olup boşanmada en çok başvurulan yöntemdir.

Koca talak hakkını bizzat kendisi kullanabileceği gibi bunu vekil veya elçi vasıtasıyla da kullanabilir. Kocanın bu hakkı, evlilik akdi sırasında veya daha sonra eşine vermesi de mümkündür. Buna, *tefvîz-i talak* denir. Bu durumda kadın, bu hakkı o anda veya daha sonra dilediği bir zamanda kullanabilir. Kocanın, boşama hakkını hanımına vermesi kendi boşama hakkını ortadan kaldırmaz.

Kocanın sahip olduğu boşama hakkı üçle sınırlı olup birinci ve ikinci boşamadan sonra koca belirli şartlarla karısı ile evliliği devam ettirme hakkına sahiptir. Ancak üçüncü boşamadan sonra [*beynûnet-i kübrâ (büyük ayrılık*)] koca, boşadığı karısının bir başka erkekle sahih bir şekilde yapacağı ikinci evliliğin, boşanma ve ikinci kocanın ölümü ile normal bir şekilde sona ermeden ve kadın iddetini bitirmeden onunla tekrar evlenemez.[46]

Kadının ilk kocası ile tekrar evlenmesini helal hâle getiren ikinci koca ile evlenip boşanmasına fıkhî bir terim olarak "*şer'î tahlil*" denilmektedir. Halk arasında "hülle" olarak bilinen bu uygulama kocanın boşama yetkisini sorumsuz yere kullanmasını önlemek için alınmış bir müeyyidedir.[47] Bir başka ifade ile üç talakla boşanan eşlerin tekrar evlenebilmeleri için boşanan kadının başka biriyle evlenmesi ve bu evliliğin hilesiz, sahih bir şekilde ve evlilik amacına uygun olarak yapılması ve zifafın gerçekleşmesi gerekir. Hz. Peygamber, ikinci eşiyle zifaf olmadan birinci eşiyle evlenmesinin helal olmadığını belirtmiştir.[48]

İlk eş ile evlenmeyi helal kılmak için yapılan ve hülle adı verilen hileli evlilik, İslam ilkelerine, kadının hakkını ve itibarını korumak amacıyla boşamanın üç ile sınırlandırılmasına ters düşmektedir. Bu yüzden Hz. Peygamber, hülle yapan ve yaptıran erkeği Allah'ın lânetine uğramış kişiler olarak ilan etmiştir.[49]

42 bk. Bakara suresi, 228-229 ayetler; Talak suresi, 1-2. ayetler ; Ahzab suresi, 28-29. ayetler (Tefvîz-i Talak)
43 bk. Bakara suresi, 229. ayet.
44 bk. Bakara suresi, 229. ayet; Nisâ suresi, 35. ayet.
45 bk. Yılmaz, *Boşanma*, s. 243-425.
46 bk. Bakara suresi, 230. ayet.
47 Saffet Köse, "Hulle", DİA, XVIII, 475-477.
48 bk.Buhârî, Talâk, 4; Ebu Dâvûd, Talâk, 49.
49 bk. Ebu Dâvûd, Nikah, 15; İbn Mâce, Nikah, 33.

Talakın Çeşitleri

İslam hukukçuları Kur'an ve sünnetteki naslardan hareketle boşanmayı iki yönden taksime tabi tutmuşlardır. Buna göre talak, dönülebilir olup olmamasına göre *ric'î* ve *bâin talak*, sünnete uygun olup olmamasına göre de *sünni* ve *bid'î talak* kısımlarına ayrılmaktadır.

Ric'î talak: Yeniden nikâh ve mehire gerek olmaksızın kocaya, boşadığı eşine iddet süresince dönme imkanı veren boşamaya, *dönülebilir boşama* anlamında "*ric'î talak"* denilmektedir.

Bir talakın ric'î olabilmesi için nikâh akdinden sonra zifafın gerçekleşmiş olması, bu talakın üçüncü talak olmaması, talakta kullanılan sözlerin sarih (açık) olması gerekir. Ric'î talakta koca, iddet içerisinde tekrar dönmek istediğinde eşinin rızasını almak zorunda değildir. Çoğunluğa göre kocanın evliliğin devamı anlamında eşine döndüğünü sözlü olarak ifade etmesi gerekirken Hanefilere göre bu dönüş, evlilik hayatına devam etmek suretiyle fiilen de olabilir.

Ric'î talakta dönüş imkanı bulunduğu için iddet sonuna kadar evlilik bağı devam eder. Bu yüzden iddet içinde eşlerden biri öldüğü takdirde diğeri ona mirasçı olur. Ölüm veya boşanmaya kadar tehir edilmiş (ertelenmiş) mehrin hemen ödenmesi gerekmez. Ric'î talakta koca, iddet süresinde eşine dönmezse boşanma bâin talaka dönüşür.

Bâin talak: Kocanın boşadığı eşi ile tekrar evlilik hayatının devam edebilmesi için yeni bir nikâh akdinin ve yeni bir mehrin gerekli olduğu boşamaya "*kesin ayırıcı boşama*" anlamında *bâin talak* denilmiştir. Bâin talak, dönüş imkanı olmadığı için evlilik birliğini hemen sona erdirir.

Birinci ve ikinci talak şeklinde gerçekleşen bâin boşamalar "*beynûnet-i suğra",* her ne şekilde olursa olsun üçüncü talak şeklindeki boşama "*beynûnet-i kübrâ*" olarak isimlendirilir.

Sünni talak: Kur'an ve sünnetin belirtmiş olduğu esas ve kurallara uygun olarak yapılan boşamaya "*sünni talak"* denilmektedir. Bir talakın sünni olarak kabul edilebilmesi için boşamanın, kadının temizlik döneminde olması, bu temizlik döneminde cinsel ilişkide bulunmadan olması ve bir talak verilerek yapılması gerekir.

Bid'î talak: Sünni talaka aykırı olan, yani Kur'an ve sünnette belirtilen esas ve kurallara uygun olmayan boşamaya "*bid'î talak"* denir. Talakın bid'î olması şu durumlarda söz konusudur: Kadını hayız (âdet) döneminde boşamak, temizlik döneminde cinsel ilişkide bulunduktan sonra boşamak, bir temizlik devresinde birden fazla boşamak.

Sünnete aykırı boşama haramdır, bu şekilde boşayan kişi günahkar olur. Fakat haram olmakla birlikte İslam hukukçularının çoğunluğu bid'î talakın geçerli olduğu görüşündedir. Bazılarına göre ise bir temizlik devresinde veya bir mecliste verilen üç talak, bir talak sayılır.

Muhâlea (Hul): Eşlerin Anlaşarak Boşanması

Kadının vereceği bir bedel (fidye) karşılığında eşlerin anlaşarak boşanmalarına muhâlea (hul) denir.[50] Muhâlea yoluyla boşanma öncelikle kadının hakkı olmakla birlikte koca da boşanmak için gerektiğinde bu yola başvurabilir. Muhâlea yoluyla eşlerin boşanması için İslam hukukçularının çoğunluğuna göre hâkim kararına ihtiyaç yoktur. Muhâlea, kocanın talak hakkına karşılık olarak kadına verilmiş bir hak olduğu için bazı İslam hukukçuları kadının muhâlea teklifini kocanın kabul etmemesi hâlinde olayın mahkemeye intikal edeceğini söylemektedirler.[51]

Kadının vereceği bir bedel karşılığında eşlerin anlaşarak boşanmalarına muhâlea denir. .

Muhâleada eşlerin üzerinde anlaştıkları bedele *muhâlea (hul) bedeli* denir. Prensip olarak muhâlea bedeli evlenirken kocanın karısına verdiği mehir miktarı ile sınırlı olmakla birlikte, bu bedelin evlenirken kocanın hanımına verdiği mehir miktarından az veya çok olması da mümkündür. Ayrıca evlilik akdinde mehir olabilecek her türlü mal, muhâlea bedeli olarak da kararlaştırılabilir.

Muhâlea yoluyla boşanma, Hanefilere bir bâin talaktır. Şâfiîlerde tercih edilen görüşe göre talak, fesih olduğu şeklindedir. Muhâlea yoluyla boşanmanın fesih kabul edilmesi hâlinde kocanın sahip olduğu üç talak hakkından biri eksilmemiş olmaktadır.

Tefrik: Eşlerin Mahkeme Kanalıyla Boşanması

Belirli sebeplerin bulunması halinde hâkimin eşler arasında boşanmaya hükmetmesine fıkhî (hukuki) bir terim olarak "tefrik" denir. İslam hukukunda "*kazaî boşama*" olarak da bilinen tefrik yoluyla boşanma, günümüzdeki mahkeme aracılığıyla, hâkim kararıyla boşanma sistemine benzemektedir.

Eşlerden her birinin tefrik yoluyla boşanmak için mahkemeye başvurma hakları bulunmakla birlikte prensip olarak bu hak öncelikle kadına verilmiştir. Hanefilerde tefrik yoluyla boşanmayı gerektiren sebepler oldukça sınırlı tutulurken diğer mezheplerde bu sebepler biraz daha geniş tutulmuştur.

İslam hukukçularının çoğunluğunun kabul ettiği ve 1917 tarihli Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin "*hıyâr-ı tefrik*" başlığı altında birçoğunu kanunlaştırdığı (md. 119-130) başlıca tefrik sebepleri şunlardır:[52]

1) *Hastalık ve kusur (Eşlerin her ikisi için de geçerlidir)*

2) *Kocanın kaybolması*

3) *Kocanın nafakayı kesmesi ve temin edememesi*

4) *Fena muamele (kötü davranma) ve şiddetli geçimsizlik (Eşlerin her ikisi için de geçerlidir)*

5) *Kocanın hanımına yaklaşmamaya yemin etmesi (îlâ)*[53]

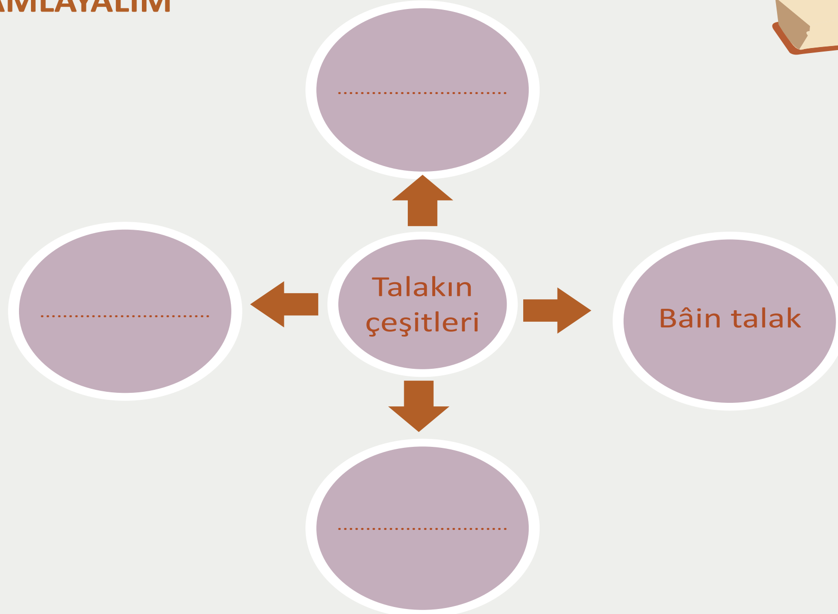
6) *Kocanın hanımına zina isnadında bulunması (liân,mülâane)*[54]

---

50 Bakara suresi, 229. ayet.
51 Yılmaz, *Boşanma*, s. 384-392.
52 *Cin, Boşanma*, s. 87-*110; Aydın, Aile Hukuku, s. 200*-203; Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, II, 121-127
53 bk. Bakara suresi, 226-227. ayetler.
54 bk. Nur suresi, 6-9. ayetler.

TAMAMLAYALIM

Yukarıdaki tabloya dönülebilir olup olmaması ve sünnete uygun olup olmasına göre talak çeşitlerini yazınız.

BİLGİ NOTU

Liân veya mülâane, yeminleşme demektir. Karısına zina isnadında bulunan ve bunu dört şahitle ispat etmeyen karı ile kocanın mahkemede hâkim huzurunda usulüne uygun olarak dörder defa şehadette bulunduktan sonra kendilerine lanet ve gazap okumalarıdır. Mülâaneden sonra eşler (ebediyen) boşanmış olurlar.

Hayrettin Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, II, 127.

3.3. Boşanmanın Hukuki Sonuçları

Boşanmanın iddet ve iddete bağlı hükümler ile hıdâne olarak isimlendirilen çocuğun bakımı ve terbiye hakkı olmak üzere iki temel sonucu bulunmaktadır.

İddet

Sözlükte "saymak, beklemek" gibi anlamlara gelen iddet kelimesi fıkhî bir terim olarak *talak, fesih ve ölüm* gibi sebeplerle evliliği sona eren kadının, başkası ile evlenebilecek hâle gelmesi için beklemesi gereken süreyi ifade etmektedir. [55]

İddetin emredilmiş olmasının; kadının hamile olup olmadığının tespiti, vefat eden kocanın hatırasına saygı gösterilmesi, ric'î talakta kocanın yeni bir nikâh akdine gerek olmaksızın eşine geri dönme fırsatının tanınması gibi bazı hikmet ve gayeleri bulunmaktadır. İddetin emredilmiş olmasının birden çok gaye ve hikmeti bulunduğu için tıbbi imkânlarla kadının hamile olmadığının anlaşılması hâlinde de bu süreye uyulması gerekir.

55 MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 157.